Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

‘In België houden we de kerk iets meer in het midden dan in Nederland’

Philippe Raets

Dank voor de uitnodiging om mijn gedachten en observaties over het lokaal bestuurlijk bestel in *Res Publica* met u te delen. Want als geboren en getogen Belg, die 35 jaar in Nederland werkt, heb ik daar wel enige ervaring mee. Ter illustratie van de verschillen in bestuurscultuur tussen Nederland en België, begin ik graag met een persoonlijke ervaring. Als Belg (ik had toen nog geen Nederlands paspoort) kon ik in Nederland zonder problemen plaatsvervangend secretarisgeneraal worden van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Omgekeerd is dat in België ondenkbaar. Over de verschillen in bestuurscultuur en de culturele verschillen tussen Vlamingen en Nederlanders zijn de afgelopen decennia veel interessante publicaties en wetenschappelijke onderzoeken verschenen. Een interessante vraag is of die aangezette clichébeelden over de luidruchtige, onbescheiden, directe Hollander tegenover de rustige, bescheidener en meer indirecte Vlaming ook in de lokale bestuurscultuur tot uiting komen. Ik zou zeggen dat we in België de kerk iets meer in het midden houden dan in Nederland.

Rotterdam en Antwerpen

Maar voor ik wat dieper inga op die lokale bestuurscultuur, sta ik graag even stil bij de lokale verkiezingen in 2018. In onze landen doet zich het fenomeen voor dat vooral de resultaten en de verkiezingsuitslagen in Antwerpen en Rotterdam landelijke betekenis hebben. De grote belangstelling van de nationale media getuigt daarvan. In Rotterdam is die aandacht ontstaan sinds de opkomst van Pim Fortuyn, die met Leefbaar Rotterdam in 2002 als nieuwkomer met bijna 35% van de stemmen de grootste partij werd. Ook in Antwerpen zijn eerst met de opkomst van het toenmalige Vlaams Blok en nu met de Nieuw-Vlaamse Alliantie met burgemeester De Wever, verkiezingen van landsbelang. In België wellicht nog meer dan in Nederland. Dat daar kandidaten om politieke redenen naar een bepaalde stad verhuizen, komt in Nederland amper voor. Het feit dat de raadsverkiezingen in België politieker zijn, heeft ook te maken met het feit dat de lijsttrekker van de grootste partij in principe tot burgemeester wordt benoemd. Deze ‘gekozen benoemde’ burgemeester heeft daarmee een wezenlijk andere positie dan zijn Neder-

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

landse ambtsgenoot. Over de verschillen tussen deze ambtsdragers leest u eerder in dit themanummer een artikel.

Moment van eenheid

Er zijn bekende verschillen in onze kiesstelsels. Ik noem de opkomstplicht in België en de langere duur van de legislatuur (zes jaar in België tegen vier jaar in Nederland). Het valt buiten mijn kader hier conclusies aan te verbinden over welk stelsel daarbij de voorkeur verdient. Wel worden raadsverkiezingen in België, die altijd op de tweede zondag van oktober in het verkiezingsjaar plaatsvinden, naar mijn mening intenser beleefd. Het is meer dan in Nederland, waar ze plaatsvinden op een doordeweekse werkdag, een moment van eenheid. Het is, ondanks de opkomstplicht, die dag werkelijk het feest van de democratie. Of misschien wel juist dankzij de opkomstplicht die voor iedereen geldt.

De burger aan zet

In essentie is het besturen van een stad ervoor te zorgen dat de inwoners zich kunnen ontplooien en zich gehoord en betrokken voelen. Goed bestuur, zeker bij steden die voor burgers de eerste overheid zijn (burgernabijheid), vereist niet alleen de democratische representativiteit van de raad die ik zeer hoog acht, maar ook meer vormen van directe invloed en samenwerking. In Rotterdam is een traditie opgebouwd met het versterken van die relatie tussen burger en bestuur. Vanaf de Wijkraden in 1947 tot de huidige gebiedscommissies zijn er tal van initiatieven. In ons project Buurt Bestuurt zijn bewoners actief betrokken bij de verbetering van de woon- en leefsituatie in hun wijk. Samen met gemeente, partners en politie worden prioriteiten bepaald. Behalve burgerinitiatieven zoals 'Right to challenge', heeft Rotterdam ook een Burgerpanel, een Burgerjury en hadden we onlangs een referendum over de Woonvisie. Uiteraard is er ook een gemeentelijke Ombudsman. In Rotterdam zullen we bij de komende verkiezingen voor de gebiedscommissies (gelijktijdig met de raadsverkiezing) experimenteren met een systeem van loting. Mede dankzij een Belg overigens. David van Reybroucks pamflet 'Tegen Verkiezingen' heeft school gemaakt. Al deze initiatieven en projecten zijn een uiting van een bestuurscultuur die minder vanuit machtsrelaties opereert. Maar die daarbij wel zeer gestructureerd is. Men kan zeggen zoals in Nederland gebruikelijk wat aangeharkt, in regels vervat.

Dienstbaarheid

Naar mijn overtuiging is de relatie tussen burger en bestuurder/raadslid in België een stuk informeler en de afstand korter. Ook dat wordt door diverse onderzoeken en ervaringen gestaafd. 'Dienstbaarheid', met deze term kan de relatie tussen bestuurder/raadslid en burger in België worden getypeerd. Het is niet ongebruikelijk in de onderlinge persoonlijke contacten

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

(cliché bij voorkeur in het café) aandacht te vragen voor bepaalde zaken en belangen. Die burgernabijheid in de praktijk zal in het meer calvinistische Nederland sneller tot opgetrokken wenkbrauwen leiden en tot verwijten van mogelijk clientelisme. Naar mijn mening dient deze dienstbaarheid, uiteraard als de integriteit gewaarborgd is, wel degelijk een belangrijk doel, het horen en betrekken van de burger. En daarmee ook het draagvlak en de legitimiteit van het bestuur versterkend zonder het algemene belang van de burgers te veronachtzamen.

Verschillen koesteren

Ieder land en iedere stad krijgt het bestuur dan het verdient. Wat daarbij opvalt is dat in een globaliserende en meer individualistischer maatschappij juist lokale partijen de laatste jaren aan invloed winnen. Lokale partijen leveren anno 2016 in Nederland 3164 raadsleden, ten opzichte van het CDA (tweede partij met 1561) een verdubbeling. In België zijn lokale partijen in het algemeen van mindere omvang en betekenis. Versnippering van het politieke landschap treffen we ook aan in onze steden. In de huidige collegeperiode 2014-2018 in Rotterdam zijn tien politieke partijen vertegenwoordigd. In Antwerpen zijn dat er zeven. Deze tendens is ook op landelijk niveau waarneembaar. De kiezer is al een aantal jaren op drift (ontzuiling is daarbij zeker een factor). Bij de meest recente landelijke verkiezingen in Nederland leidt dat nu tot een wat meer gecompliceerde kabinetsformatie.

Ten slotte nog twee praktijkvoorbeelden die een mooie illustratie zijn van onze onderscheiden cultuur. Een Canadese expat kwam in Nederland werken en vertelde over de eerste Nederlandse zin die hij ook in de daaropvolgende jaren nog regelmatig zou horen in zijn contacten met instanties: "Nee, dat kan niet" (met af en toe een afsluitend "Sorry"). Nederlanders zijn strikter als het gaat om regels (regels zijn regels!). In België zijn regels meer richtinggevend. Een echtpaar met kind zonder zwemdiploma werd in Nederland toegang tot het diepere gedeelte ontzegd. Want als je geen diploma hebt, kun je niet zwemmen. In België mocht het kind aan de zweminstructeur laten zien wat het kon en werd er zonder veel mitsen en maren toestemming verleend.

Tot zover deze korte beschouwing. Concluderend zou ik willen opmerken dat er verschillen zijn in onze politieke cultuur, verschillen die we mijns inziens moeten koesteren. Ik doe daarbij geen uitspraak over welke bestuurscultuur de voorkeur verdient. Ook ik houd hier immers de kerk maar even in het midden.